

Rekolekcje parafialne w aspekcie kanonicznym

Papież Pius XII zwracał się przed laty do kapłanów: „szczególniej zaś starajcie się, aby najwięcej ludzi nie tylko z kleru, lecz także ze świeckich, zwłaszcza należących do zrzeszeń religijnych, brało udział w miesięcznych dniach świętego skupienia i w ćwiczeniach duchownych, urządzanych w oznaczone dni dla pielęgnowania pobożności. [...] Takie ćwiczenia duchowne są bardzo użyteczne, a nawet niezbędne dla zaszczerpienia w duszach szczerzej pobożności i dla takiego utwierdzenia ich w świętych obyczajach, iżby z liturgii świętej mogli wynosić obfitsze i skuteczniejsze dobrodziejstwa”¹. Natomiast Pius XI zachęcał do rekolekcji słowami: „wstępując przeto w ślady tych papieży, uważamy za stosowne i sami coś przedsięwziąć, mianowicie chcemy się przyczynić do pewnego niezwykłego dzieła, z którego, według naszego przeświadczenia, wypłyną na lud chrześcijański bardzo obfite i znakomite pożytki. Mamy na myśli zwyczaj odprawiania ćwiczeń duchownych, a usilnie pragniemy, aby się on rozszerzał z dnia na dzień nie tylko wśród duchowieństwa świeckiego i zakonnego, ale także wśród szeregów katolików świeckich”², jak również „pochwalamy i uważamy za godne poparcia ze strony pasterskiej gorliwości publiczne rekolekcje, jako ubogacone od Boga obfitym błogosławieństwem”³.

Rekolekcje parafialne przeprowadzane systematycznie we wspólnotach parafialnych, będące specyficznym przejawem misyjności Kościoła *ad intra*, znalazły

¹ Pius PP. XII, Litterae encyclicae *Mediator Dei* (20 novembris 1947) cz. IV, nr I, „Acta Apostolicae Sedis” [dalej: AAS] 39 (1947), s. 521–600.

² Pius PP. XI, Litterae encyclicae *Mens nostra* (20 decembris 1929), *Proemium*, AAS 21 (1929), s. 689–706.

³ Pius PP. XI, Litterae encyclicae *Mens nostra*, rozdz. *Sollicitudo et quies ab exterioribus curis*.

trwałe miejsce w jego duszpasterstwie. Jako szczególna forma głoszenia słowa Bożego są przedmiotem zainteresowania homiletyki. Ponieważ jednak głoszone są przez urzędowych (uprawnionych) szafarzy z polecenia kompetentnej władzy kościelnej, zgodnie z zarządzeniem biskupa diecezjalnego, który winien troszczyć się o to, by pilnie wypełniano przepisy kanonów dotyczące posługi słowa⁴, stanowią szczególną eksplikację *munus docendi* Kościoła i podlegają regulacji kanonicznej. Mają więc wymiar prawny.

Problematyka rekolekcji parafialnych jest w literaturze kanonistycznej poruszana bardzo sporadycznie. Niniejsza publikacja porusza tę problematykę, stanowiąc próbę jej pogłębienia. Nięka liczba opracowań w tej dziedzinie wynika zapewne z faktu, iż ta forma przepowiadania jest przede wszystkim domeną homiletyki i teologii pastoralnej. W tym kontekście zasadne wydaje się podjęcie tematyki kanonicznego wymiaru rekolekcji parafialnych, których organizacja należy do ważnych obowiązków proboszczów w zakresie ich *munus docendi*, a które prawodawca kościelny poleca jako nadzwyczajne środki dla duchowej odnowy w parafii⁵.

Niniejszy artykuł obejmuje następujący schemat: wstęp; 1. *Rekolekcje parafialne jako jedna z form duszpasterstwa rekolekcyjnego*; 2. *Pojęcie i cel rekolekcji parafialnych*; 3. *Podmiot i adresaci rekolekcji parafialnych*; podsumowanie.

1. Rekolekcje parafialne jako jedna z form duszpasterstwa rekolekcyjnego

Rekolekcje należące do nadzwyczajnych form przepowiadania słowa Bożego polegają na wygłaszaniu szeregu następujących po sobie jednostek przepowiadania, stanowiąc jeden z rodzajów seryjnego głoszenia słowa Bożego⁶.

Zgodnie z wieloletnią tradycją, potwierdzoną niejednokrotnie przez prawodawstwo kościelne, rekolekcje najogólniej dzieli się na zamknięte i otwarte, niekiedy wymienia się również półzamknięte⁷.

4 Por. kan. 386 § 1.

5 Por. M. Rivella, *Il parroco come evangelizzatore: l'esercizio del „munus docendi”* (c. 528, par. 1), „Quaderni di Diritto Ecclesiale” 6 (1993) nr 1, s. 25.

6 Por. G. Siwek, *Rekolekcje wczoraj i dziś*, Kraków 2011, s. 11.

7 Por. G. Siwek, *Rekolekcje wczoraj i dziś*, dz. cyt., s. 131.

Rekolekcje zamknięte cechują się tym, że rekolektanci zamieszkują w domu rekolekcyjnym czy innym miejscu odosobnienia lub też, pozostają w swoim miejscu zamieszkania, jak to bywa w przypadku rekolekcji zakonnych lub seminaryjnych, aby zapewnić sobie w sposób rygorystyczny warunki psychicznego odosobnienia, ciszy i skupienia. To zasadnicza forma rekolekcji, w sensie ścisłym nawiązująca do tradycji klasycznych ćwiczeń duchowych. Towarzyszy im atmosfera ciszy, skupienia, modlitwy, medytacji, autorefleksji, poszukiwania bliższego kontaktu z Bogiem i doświadczenia Jego obecności⁸.

Tego typu rekolekcje, nie rezygnując ze swego właściwego celu, mogą odbywać się według różnych metod, stosownie do zwyczaju prowadzących czy potrzeb adresatów⁹. Mogą mieć charakter terapeutyczny, przeżyciowy, integracyjny. Mogą być odprawiane indywidualnie lub zespołowo. Indywidualne mogą mieć specjalnego kierownika duchowego (konferencjonistę, rekolekcjonistę) lub odbywać się bez niego. Odprawiane zespołowo zazwyczaj go mają¹⁰.

Prawodawca kościelny wielokrotnie wspomina o takich rekolekcjach. Odprawiają je biskupi¹¹, prezbiterzy¹², diakoni stali¹³, wszyscy kandydaci do jakich-

8 Por. L. Chiappetta, *Il Codice di Diritto Canonico*, t. 1, wyd. 1, Napoli 1988, s. 860.

9 Niewątpliwie na rekolekcje ignacjańskie pośrednio wskazują: *Sacra Congregatio Concilii, Indultum* (25 stycznia 1927), [w:] X. Ochoa, *Leges Ecclesiae post Codicem iuris canonici editae*, vol. 1, Roma 1966, k. 858 oraz *Sacra Congregatio Concilii, Rescriptum* (2 lutego 1960), [w:] X. Ochoa, *Leges Ecclesiae post Codicem iuris canonici editae*, vol. 3, Roma 1972, k. 4018. Przytoczone akty prawne nadają przywilej zadośćuczynienia przykazaniu spowiedzi i Komunii Świętej wielkanocnej w jakimkolwiek czasie w ciągu roku dla uczestników rekolekcji (*spiritualia exercitia*) udzielanych przez jezuitów, a skądinąd wiadomo, że ćwiczenia duchowne prowadzone metodą św. Ignacego są domeną jego synów duchowych.

10 Por. G. Siwek, *Rekolekcje wczoraj i dziś*, s. 131–132; por. G. Siwek, *Rekolekcje*, [w:] *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski, Lublin 2006, s. 728.

11 *Congregatio pro Episcopis, Directorio per il ministero pastorale dei vescovi* (22 febbraio 2004), 46, 162, Città del Vaticano 2004, tekst polski: Kongregacja do spraw Biskupów, *Direktorium o pasterskiej posłudze biskupów „Apostolorum Successores”* (22 lutego 2004), Kielce 2005 [dalej: AS].

12 Kan. 276 § 2 nr 4 533 § 2, AS, 83; *Congregatio pro Clericis, Directorio per il ministero e la vita dei Presbiteri Tota Ecclesia* (31 gennaio 1994), 39, Città del Vaticano 1994, tekst polski: Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Direktorium o posłudze i życiu kapłanów* (31 stycznia 1994), Città del Vaticano 1994.

13 *Congregatio pro Clericis, Directorium pro ministerio et vita diaconorum permanentium Diaconatus originem* (22 februarii 1998), 56, 70, 82, AAS 90 (1998), s. 879–927.

kolwiek święceń¹⁴, alumni¹⁵, zakonnicy¹⁶, członkowie instytutów świeckich¹⁷ i stowarzyszeń życia apostołskiego¹⁸, świeccy¹⁹.

Inny rodzaj ćwiczeń duchownych to rekolekcje półzamknięte. Charakteryzują się tym, że rekolektanci zazwyczaj dzień rekolekcyjny przeżywają w obranym na ten cel miejscu, a na noc wracają do swych domów. Rekolekcje półzamknięte mogą być odprawiane indywidualnie lub wspólnotowo pod kierunkiem rekolekcyjisty. Brak atmosfery odosobnienia, ciszy i skupienia pomniejsza ich skuteczność, ale stwarza możliwość odprawienia ich przez tych, którzy na inne nie mogą sobie pozwolić²⁰.

Za swego rodzaju współczesną formę rekolekcji półzamkniętych przeznaczoną dla ludzi świeckich można uznać rekolekcje oazowe wszelkich stopni, mimo iż odbywają się one w specjalnych ośrodkach, w których na pewien czas zamieszkują rekolektanci. Za zaliczeniem ich do tego typu rekolekcji, a nie wyłącznie do jakichś kursów życia chrześcijańskiego, przemawia zarówno czas ich trwania, jak i ambitne cele. Od rekolekcji zamkniętych różni je to, że bardziej niż milczenie i skupienie, zwłaszcza w rekolekcjach niższych stopni, akcentują „bycie razem”, budowanie wspólnotowych relacji, zespolową refleksję nad słowem Bożym, zwaną „dzieleniem się Ewangelią”. Ich cechą charakterystyczną jest także to, że stanowią element stałej formacji religijnej uczestników według programu Ruchu Światło-Życie. Rozwijają się według trzech stopni, z których każdy trwa dwa tygodnie. Koncentrują się wokół słowa Bożego i Eucharystii. Mają charakter wspólnotowo-charyzmatyczny, gdyż pragną budować jedność w Duchu Świętym. Prowadzone są metodą przeżyciowo-wychowawczą: nie tylko pouczają o życiu chrześcijańskim, ale prowadzą do doświadczania go w codzienności. Odbywają się w relatywnie małych grupach, gdyż ich inicjator służy Boży ks. Franciszek Blachnicki był

14 Kan. 1039.

15 Kan. 246 § 5; Sacra Congregazione per L'educazione Cattolica, *Ratio fundamentalis institutio- nis sacerdotalis* (19 marzo 1985), nr 56, editio apparata post Codicem Iuris Canonici promulgatum Typis Polyglottis Vaticanis 1985.

16 Kan. 663 § 5.

17 Kan. 719 § 1.

18 Por. kan. 735 § 3, 737, 739.

19 AS, nr 116; Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium duszpasterstwa rodzin* (1 maja 2003), 4, 20, 74, „Miesięcznik Archidiecezji Gdańskiej” 48 (2004) nr 7–9, s. 436–486.

20 Por. G. Siwek, *Rekolekcje*, [w:] *Leksykon teologii pastoralnej*, dz. cyt., s. 728.

przekonany, że „masówka jest śmiercią oazy”²¹. O rekolekcjach oazowych wspomina często polskie prawo partykularne²².

Do tego rodzaju rekolekcji można także zaliczyć przeżywane poza miejscem swego zamieszkania rekolekcje obozowo-wędrowne czy pielgrzymkowe, pod warunkiem jednak, że uwzględniają one podstawowe elementy konstytuujące rekolekcje, takie jak homilie, konferencje, medytacje, rachunek sumienia, korzystanie z sakramentu pokuty i Eucharystii²³.

W szczególny sposób do omawianego rodzaju rekolekcji należałoby zaliczyć trwające często ponad tydzień pielgrzymki²⁴. Należą one do jednej z najstarszych form religijności ludowej, sięgającej czasów przedchrześcijańskich²⁵.

Formą współczesnych rekolekcji półzamkniętych mogą być także pielgrzymki autokarowe (samolotowe) do krajowych lub zagranicznych sanktuariów, pod warunkiem wszakże, że ich organizatorzy i kierownicy zechcą nadać im rekolekcyjny charakter²⁶.

Wreszcie rekolekcje otwarte (masowe) charakteryzują się tym, że rekolektanci nie zawieszają swoich zwyczajnych obowiązków domowych i zawodowych, a na rekolekcje udają się do kościoła lub kaplicy, uczestnicząc w ciągu dnia w jednym lub kilku ćwiczeniach rekolekcyjnych (Eucharystia, kazanie rekolekcyjne, konferencja stanowa, nabożeństwo), następnie wracają do swych domów, gdzie oddają się swoim zwykłym zajęciom.

Do rekolekcji otwartych zalicza się przede wszystkim rekolekcje ogólnoparafialne, organizowane głównie z okazji Wielkiego Postu lub Adwentu czy innych okazji. Bywają one przeznaczone dla ogółu dorosłych parafian lub dla poszczególnych

21 Por. G. Siwek, *Rekolekcje wczoraj i dziś*, dz. cyt., s. 133–134.

22 Np. *II Polski Synod Plenarny (1991–1999)*, Poznań 2001, st. 55, s. 200, st. 15, s. 236, st. 23, s. 238, st. 41, s. 237; *Drugi Synod Diecezji Włocławskiej. Statuty*, Włocławek 1994, st. 93, s. 29.

23 Por. G. Siwek, *Rekolekcje wczoraj i dziś*, dz. cyt., s. 134.

24 Kan. 1230, 1234 § 1, 961 § 1 nr 2; por. *Diocesi di Milano. 47° sinodo*, Milano 1995, parte I, cap. I, st. 46 § 2 e, s. 9.

25 Congregatio de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum, *Direttorio su pietà popolare e liturgia. Principi e orientamenti*, 279, 287, Città del Vaticano 2002, tekst polski: Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii. Zasady i wskazania* (17 grudnia 2001), Poznań 2003.

26 Zob. Komisja Episkopatu Polski ds. Duszpasterstwa Turystycznego, *Zasady organizowania pielgrzymek zagranicznych* (styczeń 1994) „Miesięcznik Archidiecezji Gdańskiej” 38 (1994) nr 4–6, s. 627–628; por. G. Siwek, *Rekolekcje wczoraj i dziś*, dz. cyt., s. 135.

stanów czy też dla specjalnych kategorii uczestników rekrutujących się z miejscowych parafian albo z gości przybywających z innych parafii²⁷. O takich rekolekcjach traktuje kan. 770 KPK, według którego „proboszczowie zgodnie z zarządzeniem biskupa diecezjalnego powinni w pewnych okresach organizować to przepowiadanie, które nazywa się rekolekcjami”²⁸.

2. Pojęcie i cel rekolekcji parafialnych

Jak wyżej wspomniano, rekolekcje parafialne należą do typu rekolekcji otwartych. Prawodawcy nie zajmują się definicją tego typu przepowiadania, pozostawiając jego bliższe określenie doktrynie.

Gdy idzie o etymologię słowa „rekolekcje” to termin ten (dawniej również „rekolekcja”) wywodzi się od łacińskiego słowa *recollectio*, które pochodzi od *recôlere*: ponownie uprawiać, ćwiczyć, rozważać; *recolligere* – skupiać ponownie, zebrać; *se recolligere* – skupić się, opamiętać). W kręgu kultury łacińskiej termin ten najpowszechniej funkcjonuje w Kościele katolickim w Polsce, dominując używane często wymiennie z nim, ale starsze od niego określenie „ćwiczenia duchowne”. Trudno ustalić, kiedy termin ten pojawił się w historii chrześcijańskiej duchowości. Starożytna i średniowieczna chrześcijańska literatura łacińska nie używa tego terminu. Posługiwano się powszechniej, również w rozwijającej się od XIV wieku *devotio moderna*, raczej określeniem *exercitia spiritualia* – ćwiczenia duchowne. Dopiero w XVI wieku możemy mówić o powszechniejszym stosowaniu terminu *recollectio* na oznaczenie praktyki skupienia, najczęściej jednodniowego lub miesięcznego, polegającego na oddawaniu się intensywniejszej medytacji i modlitwie. Rozpowszechniana była ona przez jezuitów w ich kolegiach jako środek umacniania

²⁷ Por. G. Siwek, *Rekolekcje wczoraj i dziś*, dz. cyt., s. 135–136; G. Siwek, *Rekolekcje*, [w:] *Leksykon teologii pastoralnej*, dz. cyt., s. 729.

²⁸ AS, 125 c, 223. Niewątpliwie na rekolekcje parafialne wskazują także dokumenty: *Sacra Congregatio Concilii, Indultum* (25 stycznia 1927), *Sacra Congregatio Concilii, Rescriptum* (2 lutego 1960), które mówią o rekolekcjach głoszonych przez jezuitów. Wymienione akty są źródłem kan. 770 mówiącym o rekolekcjach parafialnych. Zob. *Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Authentice Interpretando, Codex Iuris Canonici Auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus. Fontium annotatione et indice analitico-alphabetico auctus*, Libreria Editrice Vaticana 1989, przypis do kan. 770.

odprawianych raz w roku ćwiczeń duchownych według metody św. Ignacego Loyoli († 1556)²⁹.

Gdy chodzi o definicję teologiczną, różni autorzy podają rozmaite określenia rekolekcji³⁰. Gerard Siwek, korzystając z przytoczonych przez siebie określeń rekolekcji jako takich, utrzymuje, że „przez r e k o l e k c j e rozumie się zespół praktyk, takich jak medytacje, słuchanie słowa Bożego, modlitwa, rachunek sumienia, spełnianych w określonym czasie, w większym czy mniejszym odosobnieniu, indywidualnie lub wspólnotowo, w celu dokonania okresowej lub okazjonalnej odnowy życia duchowego”³¹.

Pokrewnym terminem do słowa „rekolekcje” jest pojęcie „ćwiczenia duchowe” (*exercitia spiritualia*). Na temat wzajemnej relacji pojęć „rekolekcje” i „ćwiczenia duchowe” pisze Gerard Siwek: „zauważmy [...], że określenie *ćwiczenia duchowe* funkcjonuje w kilku co najmniej znaczeniach. W klasycznym znaczeniu oznacza odnowę duchową według metody św. Ignacego Loyoli. W szerokim rozumiane jest jako każdy sposób metodycznego pogłębiania życia chrześcijańskiego, czyli różnego rodzaju rekolekcje, w szczególności odbywane w ścisłym odosobnieniu, zwane zamkniętymi. W zawężonym natomiast oznacza ono poszczególne «praktyki» życia pobożnego (ascetycznego) stosowane w prowadzeniu życia chrześcijańskiego względnie podejmowane podczas okresów jego intensywniejszej odnowy.

Zauważmy również, że podobnie jak termin «rekolekcje» tak i określenie «ćwiczenia duchowe» w powszechnym użyciu straciło na jasności, stając się wręcz wieloznaczne. Dlatego też jest tak pojemne treściowo, że bywa używane na oznaczenie wszelkiego typu rekolekcji. Niekiedy obejmuje również niemal wszystkie wymienione wyżej formy kaznodziejstwa seryjnego”³².

Jeśli chodzi o terminologię, to trzeba przyznać, że dokumenty prawa kościelnego nie używają słowa „rekolekcje”, lecz *exercitia spiritualia*. Tak jest w KPK z 1917 roku³³, *Litterae encyclicae Mens nostra*³⁴, *Sacra Congregatio Concilii, Indultum*

29 G. Siwek, *Rekolekcje*, [w:] *Leksykon teologii pastoralnej*, dz. cyt., s. 725–726; por. G. Siwek, *Rekolekcje wczoraj i dziś*, dz. cyt., s. 12–16.

30 Por. M. Chmielewski, *Rekolekcje*, [w:] *Leksykon duchowości katolickiej*, red. M. Chmielewski, Lublin–Kraków 2002, s. 744.

31 G. Siwek, *Rekolekcje wczoraj i dziś*, dz. cyt., s. 16.

32 G. Siwek, *Rekolekcje wczoraj i dziś*, dz. cyt., s. 21.

33 Kan. 126, 1367 nr 4, 541, 571, 595.

34 *Passim*.

25 ianuarii 1927, *Sacra Congregatio Concilii, Rescriptum* (2 februarii 1960), schemacie księgi III Kodeksu z 1977 roku³⁵, schemacie z 1980³⁶ i 1982 roku³⁷, obowiązującym kodeksie³⁸. Z kolei w *Enchiridion indulgentiarum* quarto editur użyto pojęć *exercitia spiritalia et recollectio menstrua*³⁹, co przetłumaczono na język polski: „Rekolekcje i miesięczne dni skupienia”⁴⁰. Polskie tłumaczenia terminu *exercitia spiritalia* jako „rekolekcje” każą rozumieć te pojęcia jako synonimicznie, „jako każdy sposób metodycznego pogłębiania życia chrześcijańskiego, czyli różnego rodzaju rekolekcje”⁴¹.

Jak powiedziano już wyżej, z punktu widzenia homiletyki rekolekcje parafialne to „zespół praktyk takich jak medytacje, słuchanie słowa Bożego, modlitwa, rachunek sumienia, spełnianych w określonym czasie, organizowane głównie z okazji Wielkiego Postu lub Adwentu, przeznaczone dla ogółu dorosłych parafian lub dla poszczególnych stanów czy też dla specjalnych kategorii uczestników rekrutujących się z miejscowych parafian albo z gości przybywających z innych parafii”⁴².

Od strony teologicznej rekolekcjami zajmuje się bezpośrednio homiletyka. Jednak rekolekcje parafialne mają także wymiar prawny, przeto są przedmiotem zainteresowania kanonisty. Wobec tego w tym miejscu jawi się potrzeba zdefiniowania rekolekcji parafialnych, która miałaby wydzźwięk prawny. Wydaje się, że korzystając z przytoczonej definicji teologicznej oraz opierając się na przepisach kodeksowych, można powiedzieć, że rekolekcje parafialne jest to organizowana przez proboszczów w pewnych okresach, zgodnie z zarządzeniem biskupa diecezjalnego, nadzwyczajna (przejściowa) działalność ewangelizacyjna, trwająca przez określony czas, na którą składa się zespół praktyk takich jak medytacje, słuchanie

35 Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, *Schema canonum libri III – De ecclesiae munere docendi*, can. 23, Città del Vaticano 1977, tekst polski: *Posoborowe Prawodawstwo Kościelne*, t. 11 z. 1, nr 21077–21259.

36 *Schema Codicis Iuris Canonici*, Libreria Editrice Vaticana 1980, can. 725.

37 *Codex Iuris Canonici, Schema novissimum iuxta placita Patrum Commissionis emendatum atque Summo Pontifici praesentatum*, can. 770, Typis Polyglottis Vaticanis 1982.

38 Kan. 770.

39 *Paenitentiarum Apostolica, Enchiridion indulgentiarum* quarto editur (16 iulii 1999), Libreria Editrice Vaticana 1999, *Exercitia spiritalia et recollectio menstrua*, *Concessione* nr 10 § 1.

40 „Legnickie Wiadomości Diecezjalne” 12 (2003) nr 1, s. 39.

41 G. Siwek, *Rekolekcje wczoraj i dziś*, dz. cyt., s. 21.

42 Por. G. Siwek, *Rekolekcje wczoraj i dziś*, dz. cyt., s. 16, 136.

słowa Bożego, modlitwa, rachunek sumienia, przeznaczone dla ogółu dorosłych parafian lub dla poszczególnych stanów, czy też dla specjalnych kategorii uczestników rekrutujących się z miejscowych parafian albo z gości przybywających z innych parafii, prowadzona przez uprawnionych szafarzy przybywających spoza parafii, których celem jest pogłębienie życia chrześcijańskiego wiernych⁴³.

Wypada zauważyć, iż Kodeks prawa kanonicznego z 1917 roku milczy na temat rekolekcji parafialnych, reguluje natomiast sprawę misji ludowych⁴⁴.

W sprawie czasu organizowania rekolekcji kan. 770 postanawia, że „proboszczowie zgodnie z zarządzeniem biskupa diecezjalnego powinni w pewnych okresach organizować to przepowiadanie, które nazywa się rekolekcjami”. Rekolekcje parafialne stanowią formę przepowiadania nadzwyczajnego⁴⁵. Heinrich Mussinghoff zauważa, że sformułowanie „w pewnych okresach” zawarte w kan. 770 sugeruje pewną regularność takiego intensywnego głoszenia i religijnej odnowy parafii (misji parafialnych, rekolekcji), chociaż obowiązujące prawo nie wyznacza żadnej regularności⁴⁶. Z drugiej strony gdyby biskup diecezjalny nie określił konkretnych okresów odbywania rekolekcji, proboszczowie nie mogliby się wtedy zwolnić z obowiązku ofiarowania wiernym tej pomocy tak niezbędnej dla ewangelizacji albo „nowej ewangelizacji” swoich parafian⁴⁷.

Trzeba powiedzieć, że kwestia „okresów, w których proboszczowie powinni organizować rekolekcje”, winna być unormowana w prawie partykularnym, czyli

43 Zob. F. Morrisey, *The Teaching Office of the Church can. 770*, [w:] *The canon law letter and spirit a practical guide to the code of canon law. Prepared by the canon law society of Great Britain and Ireland in association with The Canadian Canon Law Society*, ed. F. Morrisey, London 1999, s. 426. „Rekolekcje są uprzywilejowanym narzędziem słuchania słowa Bożego, których celem jest rewizja życia i odnowienie zobowiązania do świadectwa chrześcijańskiego”. Zob. *Diocesi di Milano. 47° sinodo*, Milano 1995, parte I, cap. I, st. 46 § 2 b, s. 8.

44 Kan. 1349 § 1.

45 *Diocesi di Milano. 47° sinodo*, Milano 1995, parte I, cap. I, st. 46 § 2 b, s. 8. Zwyczajną formą nauczania w parafii jest homilia, którą należy głosić „we wszystkich Mszach św. w niedziele i święta nakazane, odprawianych z udziałem wiernych”. Kan. 767 § 2; por. J. Fuentes, *Comentario al can. 770*, [w:] *Comentario exegético al Código de Derecho Canónico*, red. A. Marzoa, J. Miras, R. Rodríguez-Ocaña, t. 3, cz. I, wyd. 3, Pamplona 2002, s. 124–125.

46 H. Mussinghoff, *Exerziten und Volksmissionen, kan. 770*, [w:] *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, hg. von K. Lüdicke, t. 3, Essen 1988–2001, kan. 770/1.

47 Por. A. Benlloch Poveda, *Comentario al can. 770*, [w:] *Código de Derecho Canónico. Edición bilingüe, fuentes y comentarios de todos los cánones*, red. A. Benlloch Poveda, Valencia 1993, s. 363.

„zarządzeniach biskupa diecezjalnego”⁴⁸ i zrównanych z nim w prawie⁴⁹. Tytułem przykładu można przytoczyć niektóre normy synodalne: „w każdej parafii powinny być corocznie przeprowadzane przynajmniej 3-dniowe rekolekcje w Adwencie i w Wielkim Poście, w których do gorliwego uczestnictwa wezwani są wszyscy wierni”⁵⁰; „w każdej parafii, a w miarę potrzeb również w kościołach rektoralnych, w okresie Adwentu i Wielkiego Postu, corocznie winny być głoszone rekolekcje”⁵¹; „szczególną uwagę należy zwrócić na dobre przygotowanie i przeprowadzenie innych dorocznych obchodów, takich jak rekolekcje wielkopostne i adwentowe”⁵²; „duszpasterze zobowiązani są do zorganizowania w parafii rekolekcji w czasie Wielkiego Postu. W parafiach, w których istnieje zwyczaj rekolekcji adwentowych, należy go zachować, w pozostałych zaś zachęca się do ich organizowania”⁵³.

Powstaje pytanie: ile czasu powinny trwać rekolekcje parafialne. Ta kwestia także jest pozostawiona ustawodawstwu biskupa diecezjalnego. Teoretycy mówią, że rekolekcje parafialne powinny trwać co najmniej trzy dni⁵⁴ lub „kilka kolejnych dni”⁵⁵. *Enchiridion indulgentiarum* zawiera zapis: „Odpustu zupełnego udziela się wiernemu, który przynajmniej przez pełne trzy dni będzie uczestniczył w rekolekcjach”⁵⁶.

Prawo partykularne niejednokrotnie ustala czas trwania rekolekcji parafialnych: „ważną okazją do przepowiadania słowa Bożego są [...] rekolekcje (zob. kan. 770). Misje powinny odbywać się w każdej parafii przynajmniej raz na 10 lat,

48 Kan. 770. W schemacie III księgi KPK miały być to „przepisy Konferencji biskupiej”. Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, Schema canonum libri III 1977, can. 23. Natomiast w schematach KPK z 1980 roku (kan. 725) i z 1982 roku (kan. 770) rekolekcje mają być przeprowadzane zgodnie z normami biskupa diecezjalnego. Prawodawca, odsyłając do przepisów biskupa diecezjalnego, nie chce pozostawiać kwestii rekolekcji swobodnemu uznaniu proboszczów, lecz pragnie to intensywne głoszenie słowa Bożego, w regularnych odstępach czasu, zapewnić całej diecezji. H. Mussinghoff, *Exerzitien und Volksmissionen*, kan. 770, kan. 770/1.

49 Kan. 368.

50 *Ustawa Synodalna Diecezji Radomskiej promulgowana przez Biskupa Radomskiego Edwarda Materskiego 5 kwietnia 1997 roku w Radomiu na I Synodzie Diecezji Radomskiej*, Radom 1999, st. 10 § 1, s. 9.

51 *II Synod Diecezji Lubelskiej 1977-1985*, Lublin 1988, st. 75, s. 32.

52 *I Synod Diecezji Łomżyńskiej*, Łomża 2005, st. 374, s. 134.

53 *IV Synod Archidiecezji Warszawskiej*, Warszawa 2003, st. 199, s. 60.

54 Por. M. Chmielewski, *Rekolekcje*, [w:] *Leksykon duchowości katolickiej*, dz. cyt., s. 744.

55 G. Siwek, *Rekolekcje*, [w:] *Leksykon teologii pastoralnej*, dz. cyt., s. 730.

56 *Paenitentiarum Apostolica, Enchiridion indulgentiarum*, dz. cyt., nr 10 § 1.

a rekolekcje (przynajmniej trzydniowe) – corocznie w okresie Adwentu i Wielkiego Postu⁵⁷; duszpasterze zobowiązani są do zorganizowania w parafii rekolekcji w czasie Wielkiego Postu. W parafiach, w których istnieje zwyczaj rekolekcji adwentowych, należy go zachować, w pozostałych zaś zachęca się do ich organizowania. Rekolekcje trwają zwyczajowo od 3 do 5 dni⁵⁸; „w każdej parafii powinny być corocznie przeprowadzane przynajmniej 3-dniowe rekolekcje w Adwencie i w Wielkim Poście⁵⁹; „Synod zdecydowanie nakazuje, by w każdej parafii były organizowane w okresie adwentu i wielkiego postu przynajmniej trzydniowe rekolekcje ogólnoparafialne⁶⁰.

Odnośnie do kerygmatu rekolekcyjnego prawodawca kodeksowy nie zajmuje się tą kwestią, przez co odsyła do kanonów poprzedzających regulację prawną rekolekcji. Tak więc nauki rekolekcyjne winny się opierać na Piśmie Świętym, Tradycji, liturgii, Nauczycielskim Urzędzie i życiu Kościoła⁶¹, zawierać przede wszystkim to, w co należy wierzyć i co trzeba czynić dla chwały Bożej i zbawienia ludzi⁶², być głoszone w sposób dostosowany do poziomu słuchaczy, z uwzględnieniem potrzeb czasu⁶³.

Schemat III księgi KPK z 1977 roku zawierał zapis: „podczas rekolekcji przedstawia się wiernym podstawowe prawdy nauki chrześcijańskiej⁶⁴.

Gerard Siwek zwraca uwagę, że rekolekcje to nie tylko głoszenie słowa Bożego: „centrum dnia rekolekcyjnego stanowi celebrowanie Eucharystii. Ponadto do dyspozycji pozostaje: Liturgia Godzin, nabożeństwo słowa Bożego, nabożeństwo pokutne, a także różnorodne formy pobożności ludowej: droga krzyżowa, wspólny różaniec, apel jasnogórski, adoracje eucharystyczne itp. Zgodnie z najstarszą

57 *XLII Synod Diecezji Płockiej (1987–1991)*, Płock 1992, st. 276 § 1, s. 122.

58 *IV Synod Archidiecezji Warszawskiej*, st. 199, s. 60.

59 *Ustawa Synodalna Diecezji Radomskiej*, st. 10 § 1, s. 9.

60 *I Synod Diecezji Drohiczyńskiej. Statuty. Dokumenty wykonawcze*, Drohiczyn 1997, st. 202, s. 156.

61 Kan. 760.

62 Kan. 768 § 1.

63 Kan. 769.

64 Kan. 23. „Głosiciele Słowa Bożego, unikając słów mądrości ludzkiej i niejasnych argumentów, niech głoszą chrześcijanom integralną tajemnicę Chrystusa”. *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium. Auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, Typis Polyglottis Vaticanis 1990 oraz AAS 82 (1990), s. 1033–1363, tłumaczenie polskie: *Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich promulgowany przez papieża Jana Pawła II*, Lublin 2002, kan. 616 § 1.

tradycją do ważnych elementów rekolekcji zalicza się spotkanie ze słowem Bożym. Spotkanie ze słowem Bożym przybiera różne formy: tradycyjna indywidualna *lectio divina*; wspólne «dzielenie się Ewangelią»; głośne rozważanie prowadzone przez rekolekcjonistę; medytacja obrazu itp.⁶⁵.

Na Eucharystię i spowiedź rekolekcyjną wskazują wyraźnie: Sacra Congregatio Concilii, *Indultum* (25 ianuarii 1927)⁶⁶ oraz Sacra Congregatio Concilii, *Rescriptum* (2 februarii 1960)⁶⁷, gdzie prawodawca wspomina o przystępowaniu rekolektantów do spowiedzi i komunii świętej. Korzystając z tych sakramentów w czasie trwania ćwiczeń duchownych prowadzonych przez jezuitów w ciągu całego roku, rekolektanci mogą na mocy przywileju, za zgodą ordynariusza miejsca zadośćuczynić przepisowi rocznej spowiedzi i komunii świętej (a więc także poza okresem komunii wielkanocnej).

O możliwości odprawiania liturgii godzin podczas rekolekcji (niewątpliwie także parafialnych) mówi *Ogólne wprowadzenie do liturgii godzin*, w którym czytamy: „Sobór Watykański II postanowił zachować w oficjum chórowym te trzy Godziny mniejsze [modlitwa przedpołudniowa, południowa i popołudniowa]. [...] Odmawianie tych Godzin zaleca się także innym, a szczególnie tym, którzy odbywają rekolekcje lub uczestniczą w zebraniach duszpasterskich”⁶⁸.

Na temat nabożeństwa pokutnego w czasie rekolekcji mówią *Obrzędy pokuty dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*: „«obrzęd pojednania wielu penitentów

65 G. Siwek, *Rekolekcje*, [w:] *Leksykon teologii pastoralnej*, dz. cyt., s. 730.

66 Sacra Congregatio Concilii, *Indultum* (25 ianuarii 1927), [w:] X. Ochoa, *Leges Ecclesiae post Codicem iuris canonici editae*, vol. I, dz. cyt., k. 858. „Vi cuius Christifideles, qui sacras Missiones vel spiritualia Exercitia, a sodalibus Societatis quocumque anni tempore tradita, frequentant, et tunc ad sacramenta Poenitentiae et Eucharistiae accedunt, adimplere hoc actu possunt, posito Ordinarii locorum consensu, praeceptum annuae confessionis et Communionis”; Sacra Congregatio Concilii, *Indultum* (3 martii 1938), [w:] X. Ochoa, *Leges Ecclesiae post Codicem iuris canonici editae*, vol. I, dz. cyt., k. 1874.

67 „Vi cuius Christifideles, qui sacras Missiones vel spiritualia Exercitia, a sodalibus Societatis Iesu quocumque anni tempore tradita, frequentant, et tunc ad sacramenta Poenitentiae et Eucharistiae accedunt, adimplere hoc actu possint, posito Ordinarii locorum consensu, praeceptum annuae confessionis et Communionis”. Sacra Congregatio Concilii, *Rescriptum* (2 februarii 1960), [w:] X. Ochoa, *Leges Ecclesiae post Codicem iuris canonici editae*, vol. III, dz. cyt., k. 4018.

68 Sacra Congregatio pro Sacramentis et Cultu Divino, *Institutio generalis de Liturgia Horarum*, 76, Typis Polyglottis Vaticanis 1971, tekst polski: *Ogólne Wprowadzenie do Liturgii Godzin*, [w:] *Liturgia Godzin*, t. 1, Poznań 1982, s. 23–100; por. *Institutio generalis de Liturgia Horarum*, 248.

z indywidualną spowiedzią i rozgrzeszeniem» zawarty w rozdziale IV [gdzie jest mowa o nabożeństwie pokutnym], można stosować przy okazji rekolekcji”⁶⁹.

Warto w tym miejscu ukazać różnice między rekolekcjami parafialnymi a misjami ludowymi. O różnicy między nimi świadczy fakt, że prawodawcy wymieniają je jako dwie różne formy przepowiadania słowa Bożego⁷⁰. Prawo nie zajmuje się różnicą między rekolekcjami i misjami, pozostawiając tę kwestię doktrynie teologicznej.

Cenne jest rozróżnienie między tymi formami posługi słowa Bożego, które przedstawia Marek Chmielewski: „szczególną postacią rekolekcji, nakazaną przez prawo kościelne (KPK, kan. 770), są misje ludowe. Prawodawca kościelny nie precyzuje różnicy pomiędzy rekolekcjami a misjami ludowymi, toteż wydaje się, że jest ona bardziej oparta na doświadczeniu historycznym Kościoła i praktyce duszpasterskiej. Różnica ta dotyczy:

a) celu – misje ludowe mają na celu wywołanie w duszy zdecydowanego nawrócenia, pewnego rodzaju duchowego wstrząsu, natomiast rekolekcje spełniają swoje zadanie, jeżeli mobilizują duchowo lub utrwala postawę duchową;

b) przedmiotu – misje ludowe zasadniczo ogarniają całą wspólnotę parafialną, a niekiedy nawet rozciągają się na większy obszar (np. kilka parafii, miasto, dekanat), rekolekcje natomiast odnoszą się z reguły do mniejszych i ściśle określonych grup lub stanów, czego unikają misje;

c) sposobu – charakterystyczną cechą misji jest prozelityzm, czyli planowe wychodzenie do grzeszników, niewierzących, odstępców itd. W tym celu stosuje się odpowiednie środki, jak np. spektakularne nabożeństwa, mające na celu pociągnięcie woli i przekonanie. Podczas rekolekcji udział wiernych pozostawiony jest ich dobrej woli, a ponadto rzadko stosuje się specjalne środki (np. bicie dzwonu, leżenie krzyżem) i celebracje (np. procesje z krzyżem po ulicy), obliczone na silne poruszenie emocjonalne;

d) treści – w misjach porusza się całokształt zagadnień życia chrześcijańskiego, natomiast rekolekcje mają charakter aspektowy – monotematyczny, odpowiadający

69 Sacra Congregatio pro Sacramentis et Cultu Divino, *Ordo paenitentiae*, Typis Polyglottis Vaticanis 1974, wydanie polskie: *Obrzędy pokuty dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 1981, 38* d: *Sprawowanie sakramentu pokuty w Polsce*; por. 22.

70 Kan. 770, *Schema canonum libri III* 1977 (kan. 23), *Schema Codicis Iuris Canonici* 1980 (kan. 725), *Schema novissimum* (kan. 770), Sacra Congregatio Concilii, *Rescriptum* (2 februarii 1960), Sacra Congregatio Concilii, *Indultum* (25 ianuarii 1927).

potrzebie czasu lub środowiska. W przepowiadaniu misyjnym wyróżnia się dwa rodzaje przemówień: *ad commovendum*, mające na celu głównie poruszenie woli z jednoczesnym oddziaływaniem na uczucia. Zwykle koncentrują się one na klasycznych tematach, takich jak: zbawienie, grzech śmiertelny, rzeczy ostateczne, spowiedź, ufność w pomoc Maryi, modlitwa itp.; *ad instruendum*, służące pouczeniu, odwołują się do intelektu i mają na celu kształtowanie światopoglądu chrześcijańskiego, dlatego ważne jest, by był to pozytywny wykład prawd wiary bez żadnych akcentów polemicznych i apologetycznych;

e) czasu trwania – misje ludowe trwają co najmniej osiem dni, zaś rekolekcje (z wyjątkiem ignacjańskich) z reguły nie przekraczają jednego tygodnia. Zwykle są to pełne trzy dni;

f) podmiotu – ze względu na swój rozmiar czasowy, tematyczny itp., misje wymagają zaangażowania co najmniej dwóch głosicieli, często specjalizujących się w swej tematyce (np. nauki stanowe, nauki *ad instruendum* itp.), tymczasem rekolekcje zasadniczo prowadzi jeden rekolekcjonista dla wszystkich grup⁷¹.

3. Podmiot i adresaci rekolekcji parafialnych

Odnosnie do podmiotu rekolekcji należy zauważyć, że ze względu na swój rozmiar czasowy, tematyczny itp. misje wymagają zaangażowania co najmniej dwóch głosicieli, często specjalizujących się w swej tematyce (np. nauki stanowe, nauki *ad instruendum* itp.), tymczasem rekolekcje zasadniczo prowadzi jeden rekolekcjonista dla wszystkich grup⁷².

Każde rekolekcje, a więc i parafialne, choćby odwoływały się do samodzielnego wysiłku rekolektanta, potrzebują rekolekcjonisty, swego rodzaju kierownika, głosiciela rekolekcji, odpowiedzialnego za nie, który występuje w imieniu Kościoła. Według obowiązującego kodeksu w przepowiadaniu Bożego urzędowymi szafarzami są biskupi⁷³, prezbiterzy i diakoni⁷⁴. Jeśli w określonych okolicznościach domaga się tego konieczność albo gdy to w szczególnych wypadkach zaleca pożytek, zgodnie z przepisami wydanymi przez Konferencję Episkopatu po

71 M. Chmielewski, *Rekolekcje*, [w:] *Leksykon duchowości katolickiej*, dz. cyt., s. 747–748.

72 M. Chmielewski, *Rekolekcje*, [w:] *Leksykon duchowości katolickiej*, dz. cyt., s. 748.

73 Kan. 763.

74 Kan. 764.

otrzymaniu upoważnienia kompetentnej władzy kościelnej pewne formy posługi słowa (poza homilią) mogą wykonywać laicy⁷⁵.

Wymienieni głosiciele winni mieć pewne specyficzne kwalifikacje, które ułatwiają czy wręcz umożliwiają dawanie rekolekcji. Przede wszystkim rekolekcjonista winien mieć odpowiednie wykształcenie teologiczne, szczególnie z dziedziny chrześcijańskiej duchowości. Tylko wówczas może sprostać stojącym przed nim zadaniom, do jakich należeć będzie nie tylko wygłaszanie konferencji, w tym specjalistycznych, ale i także udzielanie wskazówek w indywidualnych rozmowach z rekolektantami, czy to w konfesjonale, czy poza nim. Biorąc pod uwagę autorytet, jakim zazwyczaj cieszy się rekolekcjonista, oraz duchową atmosferę rekolekcji, sposób, w jaki będzie on spełniał swoją posługę, w dużej mierze zdecyduje o kształcie życia religijnego rekolektantów oraz ich postępie na drodze do świętości⁷⁶.

Obok odpowiedniego poziomu wiedzy teologicznej rekolekcjonista powinien mieć pewien stopień wyrobienia duchowego, czyli być człowiekiem, który sam szczerze dąży do chrześcijańskiej doskonałości. Jest mu to tym bardziej potrzebne, im bardziej specjalistyczne prowadzi rekolekcje i im mocniej pragnie poprowadzić rekolektantów właściwymi drogami ku Bogu. Będzie to mógł uczynić pod warunkiem, że sam zna te drogi i ma osobiste doświadczenie Boga⁷⁷.

Rekolekcjonista konieczna jest również pogłębiona wiedza z dziedziny psychologii, znajomość osobowości ludzkiej w zależności od różnego rodzaju warunkowań, takich jak: zdrowie psychiczne, wiek, płeć, realizowane powołanie, wykonywany zawód, choroba itp. Wiadomo bowiem, że zjawiska psychiczne i duchowe nakładają się na siebie, a natura w zwyczajnych przypadkach warunkuje działanie Bożej łaski⁷⁸.

Było by czymś cennym, gdyby rekolekcjonista miał odpowiednie wykształcenie retoryczne, obejmujące znajomość zasad rządzących publicznymi zachowaniami, przygotowaniem i wygłaszaniem mów, komunikacją interpersonalną,

75 Kan. 766–767.

76 Por. G. Siwek, *Rekolekcje wczoraj i dziś*, dz. cyt., s. 162; por. kan. 248, 252, 256 § 1, 258, 279; *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, dz. cyt., 59, 76–83.

77 Por. G. Siwek, *Rekolekcje wczoraj i dziś*, dz. cyt., s. 162; por. kan. 276, 244–246; *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, dz. cyt., 44–58.

78 Por. G. Siwek, *Rekolekcje wczoraj i dziś*, dz. cyt., s. 163; por. *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, dz. cyt., 64, 69, 94.

dynamiką grupową oraz prowadzeniem konwersacji. Specjalny typ rekolekcji będzie rodził szczególne zapotrzebowanie na specyficzny rodzaj retorycznych umiejętności. Wydaje się jednak, że one wszystkie w jakimś stopniu będą mieć zastosowanie w każdej odmianie rekolekcji, gdyż nawet w programie rekolekcji parafialnych ogólnych znajdują się, a przynajmniej powinny się znaleźć, obok wygłaszanych homilii, kazań, konferencji także spotkania w małych grupach oraz rozmowy indywidualne, nie tylko w konfesjonale⁷⁹.

Rekolekcjoniście nie może zabraknąć również dobrej znajomości rekolektantów oraz ich konkretnej sytuacji życiowej, tym bardziej kiedy reprezentują jakieś elitarne grupy społeczne lub zawodowe. Przygotowując rekolekcje, powinien on zatem postarać się o zdobycie odpowiedniej wiedzy na ten temat. Znajomość słuchaczy jest wymogiem powszechnie stawianym głosicielom słowa Bożego⁸⁰.

Odnosnie do kwalifikacji rekolekcjonistów IV Synod Archidiecezji Warszawskiej przypomina, że „podobnie jak głoszenie rekolekcji, prowadzenie misji należy powierzać kapłanom doświadczonym i odpowiednio przygotowanym”⁸¹. Podobnie czyni Synod Diecezji Tarnowskiej: „Proboszczowie mają obowiązek co roku zorganizować w parafii rekolekcje, dla których najodpowiedniejszym czasem jest okres Wielkiego Postu. Niech zatroszczą się o zaproszenie odpowiedniego rekolekcjonisty, który w kazaniach poruszy, obok zagadnień wiary, grzechu i rzeczy ostatecznych, również aktualne problemy parafii wskazane przez proboszcza”⁸².

Wydaje się, że kwestię kwalifikacji i formacji do prowadzenia różnych rekolekcji (w tym parafialnych) ma na myśli następujący passus zawarty w nr 83 *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* z 1985 roku: „po zapewnieniu więc wszystkim [alumnom] solidnej formacji ogólnej, filozoficzno-teologicznej, specjalne przygotowanie może być dwojakie: A/ Jedno, bardzo przydatne kapłanom do działalności duszpasterskiej, może być zdobyte już w Seminarium, zwłaszcza w ostatnim roku, bez uczęszczania do specjalnych Instytutów, np. przygotowanie do wykonywania apostołstwa wśród jakichś stanów /robotników, rolników itp./”. Prowadawca tylko

79 Por. G. Siwek, *Rekolekcje wczoraj i dziś*, dz. cyt., s. 163; por. *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, dz. cyt., 67, 98.

80 Por. G. Siwek, *Rekolekcje wczoraj i dziś*, dz. cyt., s. 163; por. *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, dz. cyt., 97–98.

81 IV Synod Archidiecezji Warszawskiej, Warszawa 2003, st. 202, s. 60.

82 IV Synod Diecezji Tarnowskiej. *Ad imaginem ecclesiae universalis*, Tarnów 1990, st. 10 § 1, s. 72–73.

egzemplarywnie wylicza rodzaje duszpasterstwa specjalistycznego, do którego odpowiedni alumni mogliby już być przygotowywani w seminarium. Może więc być to przygotowanie także do duszpasterstwa rekolekcyjnego.

Nie tylko alumni, ale i prezbiterzy, którzy pełnią urząd czy funkcje rekolekcyjnistów, winni podlegać stałej formacji ukierunkowanej na prowadzenie rekolekcji. Potwierdza to zapis wyjęty z synodu tarnowskiego: „kapłani prowadzący misje i rekolekcje parafialne mają obowiązek brania udziału w urządzanych dla nich spotkaniach, których celem jest doskonalenie ich pracy i zaznajamianie się z aktualnymi potrzebami duszpasterskimi”⁸³.

Adresatami rekolekcji parafialnych są wierni rekrutujący się z miejscowych parafian albo z gości przybywających z innych parafii. Proboszcz bowiem „jest obowiązany zatroszczyć się o to, ażeby przebywającym w parafii głoszone było nieskażone słowo Boże. Stąd zabiega o to, by wierni byli właściwie o prawdach wiary pouczeni, zwłaszcza przez głoszenie homilii w niedziele i święta nakazane oraz przez nauczanie katechetyczne”⁸⁴. Słowo „zwłaszcza” [przez głoszenie homilii w niedziele i święta nakazane oraz przez nauczanie katechetyczne] zakłada, że wymienione formy posługi słowa Bożego nie są wyliczone taksatywnie, stąd na pewno proboszcz ma troszczyć się także, jak mówi o tym kan. 770, o udzielanie parafianom rekolekcji w pewnych okresach zgodnie z przepisami biskupa diecezjalnego. Na parafian jako odbiorców rekolekcji wskazuje przywołany kan. 770, gdzie to właśnie proboszcz (a więc „własny pasterz parafii”, parafian) ma organizować dla powierzonej mu wspólnoty rekolekcje⁸⁵.

Zakończenie

Podsumowując powyższe wywody, należy stwierdzić, że:

1. Rekolekcje należą do nadzwyczajnych form przepowiadania słowa Bożego i polegają na wygłaszaniu szeregu następujących po sobie jednostek przepowiadania, stanowiąc jeden z rodzajów seryjnego głoszenia słowa Bożego. Jedną z form duszpasterstwa rekolekcyjnego są rekolekcje parafialne.

2. W aspekcie prawnym rekolekcje parafialne jest to organizowana przez proboszczów w pewnych okresach, zgodnie z zarządzeniem biskupa diecezjalnego,

⁸³ *IV Synod Diecezji Tarnowskiej...*, dz. cyt., st. 13 § 3, s. 73.

⁸⁴ Kan. 528 § 1.

⁸⁵ Kan. 519.

nadzwyczajna (przejściowa) działalność ewangelizacyjna, trwająca przez określony czas, na którą składa się zespół praktyk, takich jak medytacje, słuchanie słowa Bożego, modlitwa, rachunek sumienia, przeznaczone dla ogółu dorosłych parafian lub dla poszczególnych stanów czy też dla specjalnych kategorii uczestników rekrutujących się z miejscowych parafian albo z gości przybywających z innych parafii, prowadzona przez uprawnionych szafarzy przybywających spoza parafii, których celem jest pogłębienie życia chrześcijańskiego wiernych.

3. Rekolekcje parafialne winny być organizowane w pewnych okresach i trwać przez określony czas ustalony przez prawo partykularne.

4. Każde rekolekcje, a więc i parafialne, choćby odwoływały się do samodzielnego wysiłku rekolektanta, potrzebują urzędowego rekolekcjonisty, czyli podmiotu rekolekcji, którym są biskupi, przebiterzy i diakoni. Szafarze ci winni mieć odpowiednie kwalifikacje do dawania ćwiczeń duchownych.

5. Adresatami rekolekcji są wierni rekrutujący się z miejscowych parafian albo z gości przybywających z innych parafii.

SUMMARY

The canonical aspect of parish retreat

The article presents the canonical aspect of parish retreat. First, the article presents the parish retreat as one of the forms of pastoral work. Next, it describes the concept and purpose of the parish retreat. The final part of the article is dedicated to the subject and the addressees of the parish retreat.

Keywords: retreat, bishop, parish priest, parish, pastoral activity, preaching the word of God

Rekolekcje parafialne w aspekcie kanonicznym

Niniejszy artykuł przedstawia rekolekcje parafialne w perspektywie prawa kanonicznego. Na początku rekolekcje zostały ukazane jako forma pracy duszpasterskiej. Następnie opisano ich pojęcie i cel. Ostatnia z zasadniczych części artykułu została poświęcona tematowi i adresatom rekolekcji.

Słowa kluczowe: rekolekcje, biskup, proboszcz, parafia, duszpasterstwo, posługa słowa Bożego

BIBLIOGRAFIA

1. Benlloch Poveda A., *Comentario al can. 770*, [w:] *Código de Derecho Canónico. Edición bilingüe, fuentes y comentarios de todos los cánones*, red. A. Benlloch Poveda, Valencia 1993, s. 363.
2. Chiappetta L., *Il Codice di Diritto Canonico*, t. 1, wyd. 1, Napoli 1988.
3. Chmielewski M., *Rekolekcje*, [w:] *Leksykon duchowości katolickiej*, red. M. Chmielewski, Lublin–Kraków 2002, s. 744.
4. *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium. Auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, Typis Polyglottis Vaticanis 1990 oraz „Acta Apostolicae Sedis” 82 (1990), s. 1033–1363, tłumaczenie polskie: *Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich promulgowany przez papieża Jana Pawła II*, Lublin 2002.
5. *Codex Iuris Canonici, Schema novissimum iuxta placita Patrum Commissionis emendatum atque Summo Pontifici praesentatum*, Typis Polyglottis Vaticanis 1982.
6. *Codex Iuris Canonici. Auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus. Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984.
7. *Congregatio pro Episcopis, Directorio per il ministero pastorale dei vescovi* (22 febbraio 2004), Città del Vaticano 2004, tekst polski: *Kongregacja do spraw Biskupów, Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów Apostolorum Successores* (22 lutego 2004), Kielce 2005.
8. *Congregatio de Cultu Divino et Disciplina Sacramentorum, Directorio su pietà popolare e liturgia. Principi e orientamenti*, Città del Vaticano 2002, tekst polski: *Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii. Zasady i wskazania* (17 grudnia 2001), Poznań 2003.
9. *Congregatio pro Clericis, Directorium pro ministerio et vita diaconorum permanentium Diaconatus originem* (22 februarii 1998), „Acta Apostolicae Sedis” 90 (1998), s. 879–927.
10. *Congregatio pro Clericis, Directorio per il ministero e la vita dei Presbiteri Tota Ecclesia* (31 gennaio 1994), Città del Vaticano 1994, tekst polski: *Kongregacja ds. Duchowieństwa, Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów* (31 stycznia 1994), Città del Vaticano 1994.
11. *Diocesi di Milano. 47° sinodo*, Milano 1995.
12. *Drugi Synod Diecezji Włocławskiej. Statuty*, Włocławek 1994.
13. Fuentes J., *Comentario al can. 770*, [w:] *Comentario exegético al Código de Derecho Canónico*, a cura di A. Marzoa, J. Miras, R. Rodríguez-Ocaña, t. 3, cz. I, wyd. 3, Pamplona 2002, s. 124–125.

14. *I Synod Diecezji Drohiczyńskiej. Statuty. Dokumenty wykonawcze*, Drohiczyn 1997.
15. *I Synod Diecezji Łomżyńskiej*, Łomża 2005.
16. *II Polski Synod Plenarny (1991–1999)*, Poznań 2001.
17. *II Synod Diecezji Lubelskiej 1977–1985*, Lublin 1988.
18. *IV Synod Archidiecezji Warszawskiej*, Warszawa 2003.
19. *IV Synod Diecezji Tarnowskiej. Ad imaginem ecclesiae universalis*, Tarnów 1990.
20. Komisja Episkopatu Polski ds. Duszpasterstwa Turystycznego, *Zasady organizowania pielgrzymek zagranicznych* (styczeń 1994) „Miesięcznik Archidiecezji Gdańskiej” 38 (1994) nr 4–6, s. 627–628.
21. Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium duszpasterstwa rodzin* (1 maja 2003), „Miesięcznik Archidiecezji Gdańskiej” 48 (2004) nr 7–9, s. 436–486.
22. Morrisey F., *The Teaching Office of the Church can. 770*, [w:] *The canon law letter and spirit a practical guide to the code of canon law. Prepared by the canon law society of Great Britain and Ireland in association with The Canadian Canon Law Society*, ed. F. Morrisey, London 1999, s. 426.
23. Mussinghoff H., *Exerzitien und Volksmissionen, kan. 770*, [w:] *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, hg. von K. Lüdicke, t. 3, Essen 1988–2001, kan. 770/1.
24. Paenitentiaria Apostolica, *Enchiridion indulgentiarum quarto editur* (16 iulii 1999), Libreria Editrice Vaticana 1999, tekst polski: „Legnickie Wiadomości Diecezjalne” 12 (2003) nr 1, s. 6–62.
25. Pius PP. XI, *Litterae encyclicae Mens nostra* (20 decembris 1929), „Acta Apostolicae Sedis” 21 (1929), s. 689–706.
26. Pius PP. XII, *Litterae encyclicae Mediator Dei* (20 novembris 1947), „Acta Apostolicae Sedis” 39 (1947), s. 521–600.
27. Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Authentice Interpretando, *Codex Iuris Canonici Auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus. Fontium annotatione et indice analitico-alphabetico auctus*, Libreria Editrice Vaticana 1989.
28. Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, *Schema canonum libri III – De ecclesiae munere docendi*, Città del Vaticano 1977, tekst polski: „Posoborowe Prawodawstwo Kościelne” t. 11, z. 1, nr 21077–21259.
29. Rivella M., *Il parroco come evangelizzatore: l'esercizio del „munus docendi”* (c. 528, par. 1), „Quaderni di Diritto Ecclesiale” 6 (1993) nr 1, s. 25.
30. Sacra Congregatio Concilii, *Indultum* (25 ianuarii 1927), [w:] X. Ochoa, *Leges Ecclesiae post Codicem iuris canonici editae*, vol. 1, Roma 1966, k. 858.

31. Sacra Congregatio Concilii, *Indultum* (3 martii 1938), [w:] X. Ochoa, *Leges Ecclesiae post Codicem iuris canonici editae*, vol. 1, Roma 1966, k. 1874.
32. Sacra Congregatio Concilii, *Rescriptum* (2 februarii 1960), [w:] X. Ochoa, *Leges Ecclesiae post Codicem iuris canonici editae*, vol. 3, Roma 1966, k. 4018.
33. Sacra Congregatio Concilii, *Rescriptum* (2 februarii 1960), [w:] X. Ochoa, *Leges Ecclesiae post Codicem iuris canonici editae*, vol. 3, Roma 1972, k. 4018.
34. Sacra Congregatio pro Sacramentis et Cultu Divino, *Institutio generalis de Liturgia Horarum*, Typis Polyglottis Vaticanis 1971, tekst polski: *Ogólne Wprowadzenie do Liturgii Godzin*, [w:] *Liturgia Godzin*, t. 1, Poznań 1982, s. 23–100.
35. Sacra Congregatio pro Sacramentis et Cultu Divino, *Ordo paenitentiae*, Typis Polyglottis Vaticanis 1974, wydanie polskie: *Obrzędy pokuty dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 1981.
36. Sacra Congregazione per L'educazione Cattolica, *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* (19 marzo 1985), Typis Polyglottis Vaticanis 1985.
37. *Schema Codicis Iuris Canonici*, Libreria Editrice Vaticana 1980.
38. Siwek G., *Rekolekcje wczoraj i dziś*, Kraków 2011.
39. Siwek G., *Rekolekcje*, [w:] *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski, Lublin 2006, s. 725–731.
40. *Ustawa Synodalna Diecezji Radomskiej promulgowana przez Biskupa Radomskiego Edwarda Materskiego 5 kwietnia 1997 roku w Radomiu na I Synodzie Diecezji Radomskiej*, Radom 1999.
41. *XLII Synod Diecezji Płockiej (1987–1991)*, Płock 1992.